

Qodirova Feruzaxon Usmanovna
Xusnuddinova Zulayxo Xamidullayevna

TIFLOPEDAGOGIKA

Aa	Bb	Dd	Ee
Ff	Gg	Hh	Ii
Jj	Kk	Ll	Mm
Nn	Oo	Pp	Qq
Rr	Ss	Tt	Uu
Vv	Xx	Yy	Zz
O'o	G'g	Sh sh	
Ch ch	Ng ng		1 tutuq bolgisi

Insonlar o'qishni to'xtatganda fikrlashni to'xtatadilar.

D. Didro

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**Qodirova Feruzaxon Usmanovna
Xusnuddinova Zulayxo Xamidullayevna**

TIFLOPEDAGOGIKA

Toshkent
«Renesans sari»
2024

Qodirova F.U., Xusnuddinova Z.X. TIFLOPEDAGOGIKA.
Darslik. – T.: "Renesains sari", 2024. 256 b.

Taqrizchilar:

U.Y.Fayziyeva - CHDPU "Maxsus pedagogika" kafedra dotsenti.

M.S.Maxmudova - QDPI "Maxsus pedagogika" kafedrasi katta o'qituvchisi pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD).

Mazkur darslik Davlat ta'lim standartlari va uning o'quv dasturiga binoan oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari, 60110400-maxsus pedagogika yo'nalishidagi talabalari, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasa va inklyuziv ta'lim sharoitida faoliyat olib borayotgan o'qituvchilar hamda ota-onalar uchun mo'ljallangan.

Mazkur darslik O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 3-martdagi 55-sonli buyrug'i bilan nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9910-9392-1-1

MUNDARIJA

1	Tiflopedagogikaning maqsad-vazifalari, obyekti va predmeti.....	6
2	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi tarixi.....	17
3	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim tizimi.....	50
4	Tiflopedagogikaning tadqiqot metodlari.....	74
5	Tiflopedagogikaning tamoyillari.....	86
6	Tiflopedagogikaning didaktik masalalari.....	106
7	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitishning mazmuni va metodlari.....	120
8	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar tarbiya nazariyasi.....	142
9	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar mehnat tarbiyasi va proforintatsiyasi.....	155
10	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarning jismoniy va estetik tarbiyasi.....	155
11	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarda analizatorlarning funksional imkoniyatlaridan foydalanish.....	187
12	Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida korreksion mashg'ulotlar (mayda qo'l motorikasini rivojlantirish, predmet tasavvurini shakllantirish va ko'ruv idrokini rivojlantirish, mo'ljall olish va harakatlanish, ijtimoiy maishiy hayotga tayyorlash).....	199
13	Inklyuziv va maxsus ta'limda pedagogik ta'lim innovatsion klasteri.....	222

KIRISH

Mamlakatimizda ta'lim tizimida davlat siyosati darajasiga juda katta e'tibor qaratilmoqda. Hozirgi kunda barcha sohalarida bo'lgani kabi maxsus pedagogika sohasida ham katta o'zgarishlar sodir bo'lmoqda. Har qanday mamlakatning kuchi uning intellektual salohiyati bilan belgilanadi. Barkamol shaxs tarbiyasini tashkil etish barcha davrlarda ham ijtimoiy jamiyatning muhim talabi va asosiy maqsadi bo'lib kelgan. Tabiiyki, hozirgi ta'lim islohotlari sharoitida ham barkamol shaxs tarbiyasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jamiyat rivojining hozirgi bosqichida yuz berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy, manaviy-ma'rifiy o'zgarishlar ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali, zamonaviy kadrlar tayyorlash hamda ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirishni taqozo etmoqda. Mamlakatimizda ta'lim tizimiga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilmoqda. Bunga birgina misol O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-son "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni. Unda uzluksiz ta'lim tizimining har bir bo'g'inida ta'lim va tarbiya, bolalarni o'quv fanlari bo'yicha muayyan bilimlarni egallashlari barobarida, ularning bilim olishga bo'lgan ehtiyoji, mustaqil va ijodiy fikrlash, tashkilotchilik qobiliyatlari, amaliy tajriba va mehnat ko'nikmalarini rivojlantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan ma'naviy-axloqiy fazilatlarni, atrof-muhitga ongli munosabatni tarkib toptirishi lozimligi qayd etilgan. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'limini rivojlantirish maqsadida esa, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 18-apreldagi PQ-209-son "Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta'lim berish

sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2022-yil 18-apreldagi PQ-407-son "O'zbek imo-ishora tili va brayl alifbosini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori qabul qilingan. Ular ta'limi uchun yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib, adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga, ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Ushbu o'quv qo'llanma oliy ta'lim muassasalarining 60110400-maxsus pedagogika yo'nalishidagi talabalari, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasa va inklyuziv ta'lim sharoitida faoliyat olib borayotgan o'qituvchilar hamda ota-onalar uchun mo'ljallangan.

O'quv qo'llanmada ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanuvchi fan tiflopedagogika, tiflopedagogikaning tarixi, maqsad, vazifalari, metodlari, tamoyillari, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim tizimi, o'qitishning mazmuni, tarbiya nazariyasi, proforintatsiyasi, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarda analizatorlarning funksional imkoniyatlaridan foydalanish, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida korreksion mashg'ulotlar haqida bilib oladilar.

1-mavzu. Tiflopedagogikaning maqsad-vazifalari, obyekti va predmeti

Reja:

1. Tiflopedagogika fan sifatida.
2. Tiflopedagogikaning maqsad va vazifalari.
3. Tiflopedagogikaning obyekti va predmeti.
4. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar klasifikatsiyasi.

Tayanch so'zlar: Tiflopedagogika, ko'rish qobiliyati, ko'zi ojiz, zaif ko'ruvchi, oftalmologiya, ko'rish funksiyalari, maqsad, vazifa, obyekt va predmet klasifikatsiya, Nurli maskan.

1. Tiflopedagogika fan sifatida

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-son "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 18-apreldagi PQ-209-son "Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta'lim berish sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori asosida ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar ta'limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib, adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga, ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Kishilik jamiyatining tarixiy taraqqiyoti jarayonida to'plangan ijtimoiy tajriba doimiy ravishda yosh avlodlarga o'tkazib boriladi. Dastlab, bu transfer ongsiz ravishda, intuitiv tarzda amalga oshirildi va inson faoliyatining ijtimoiy sohasi

sifatida belgilanmagan. Keyin bu faoliyat maqsadli, ongli ravishda ijtimoiy tuzilishga – aniq belgilangan dasturga ega bo'lgan maktabga kirish va bu jarayonni va unda qo'llanadigan shart-sharoitlarni, moddiy vositalarni ilmiy asoslash zarurati bilan quriladi.

Bu atama qadimgi Yunonistonda paydo bo'lgan va to'g'ridan-to'g'ri bolalarni tarbiyalash deb tarjima qilingan. O'sha davrda o'qituvchilar bolalarga ta'lim va tarbiya berish bilan shug'ullanadigan, murabbiylik funksiyalarini bajaradigan kishilar deb atalardi.

Sog'lom rivojlanayotgan bolalarni o'qitish va o'qitish zarurati bilan bir qatorda: "Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar haqida nima deyish mumkin?" "Ko'zi ojizlar va zaif ko'ruvchilar ham ta'lim-tarbiya olishi, hunar o'rganishi mumkinmi?" "Agar mumkin bo'lsa, qanday qilib ish tizimi tashkil etiladi, ushbu faoliyat uchun qanday texnika va usullardan foydalanish kerak, qanday vositalar kerak va tashkiliy shakllari qanday?.." degan savollar tug'iladi. Bunday savollarga tiflopedagogika javob beradi.

Tiflopedagogika –

Yunonchadan *"typhlos"* – "ko'r" va "pedagogika" deb tarjima qilinadi. U maxsus pedagogikaning ko'r va zaif ko'ruvchi bolalarni o'qitish, tarbiyalash hamda ularni mehnatga tayyorlash masalalarini ishlab chiquvchi sohasidir.

Tiflopedagogika – ko'rish qobiliyati cheklangan yoki uning to'liq yo'qligi bilan bog'liq bo'lgan ta'lim va tarbiya masalalarini ko'rib chiqadi. Ushbu buzilish shaxsning rivojlanishiga ta'sir qilibgina qolmay, uning normal shakllanishi va ijtimoiylashuvdagi qiyinchiliklarga ham olib keladi. Tiflopedagogika maxsus pedagogikaning bo'limlariga tegishli bo'lib, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolaning rivojlanish tizimini yaratishga qaratilgan bo'lib, unga o'z shaxsiyatining barcha tomonlarini ochishga yordam beradi, umumiy ta'lim bilim va ko'nikmalarini beradi, ijtimoiy hayot integratsiyalashuviga